

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA INNAVATSION METODLAR
VOSITASIDA KREATIV KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH****Ernazarova Go‘zal****Annotatsiya**

Ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning ahamiyatini o‘rganadi. Unda innovatsion pedagogik metodlarning ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqot o‘quvchilarda kreativlikni oshirishga qaratilgan samarali strategiyalar va texnikalarni ko‘rib chiqadi. Maqolada o‘qituvchilarning ushbu yondashuvlarni amaliyotga joriy etishdagi muhim roli ta‘kidlanadi. Xulosalar erta ta‘limda kreativlikni rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: *Kreativ Kompetensiya, Innovatsion Metodlar, Boshlang‘ich Ta‘lim, O‘quvchilar, Ijodiy Fikrlash, Pedagogik Texnologiyalar, Ta‘lim Sifati*

Abstract

This article explores the significance of developing creative competence in primary school students. It analyzes the role of innovative pedagogical methods in fostering creative thinking. The study examines effective strategies and techniques aimed at enhancing creativity among learners. It emphasizes the crucial role of teachers in implementing these approaches effectively in the classroom. The findings offer practical recommendations for promoting creative development in early education.

Keywords: *Creative Competence, Innovative Methods, Primary Education, Students, Creative Thinking, Pedagogical Technologies, Early Childhood Development*

Аннотация

Данная статья исследует значимость формирования креативной компетенции у учащихся начальных классов. В ней анализируется роль инновационных педагогических методов в развитии творческого мышления. Исследование рассматривает эффективные стратегии и техники, направленные на повышение креативности у обучающихся. Подчеркивается ключевая роль учителей в эффективном внедрении этих подходов в учебный процесс. Полученные выводы предлагают практические рекомендации по стимулированию творческого развития в начальном образовании.

Ключевые слова: *Креативная Компетенция, Инновационные Методы, Начальное Образование, Учащиеся, Творческое Мышление, Педагогические Технологии, Развитие Личности*

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – o'quvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishdir. Jamiyatning tezkor rivojlanishi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi sharoitida shaxsning mustaqil, original va ijodiy fikrlash qobiliyati uning kelajakdagi muvaffaqiyati va intellektual salohiyati uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi [2]. Boshlang'ich sinf davri kreativ fikrlashni shakllantirish uchun muhim poydevor hisoblanadi, chunki bu yoshda bolalarning kognitiv rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlar namoyon bo'ladi [3]. Shu bois, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biridir [1].

Ushbu jarayonda innovatsion metodlar va texnologiyalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning asosiy omilidir [4]. Innovatsion yondashuvlar, jumladan, muammoli ta'lim, loyiha usuli, assotsiativ fikrlash texnikalari, interaktiv o'yinlar va mantiqiy boshqotirmalar kreativ fikrlashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ilmiy jihatdan isbotlangan [2, 3]. Biroq, boshlang'ich sinf sharoitida ushbu metodlarni tizimli va samarali qo'llash mexanizmlarini chuqur o'rganish, ularning amaliy tatbiqini takomillashtirish dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida innovatsion metodlar vositasida kreativ kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslari, mexanizmlari va amaliy yechimlarini ilmiy-pedagogik jihatdan asoslashdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yiladi: kreativ kompetensiya va innovatsion metodlarning nazariy asoslarini tahlil qilish; boshlang'ich sinflarda innovatsion metodlarni qo'llash orqali kreativlikni rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash; innovatsion yondashuvlarning amaliy tatbiqi samaradorligini keys-stadiyalar va tajribalar asosida baholash; kreativ kompetensiyani baholash mezonlarini ishlab chiqish hamda innovatsion metodlarni joriy etishdagi muammolar va ularning yechimlarini taklif etish. Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'qituvchilari va ota-onalar uchun amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan [1, 2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda kreativ kompetensiyani shakllantirish masalasi so'nggi yillarda pedagogik va psixologik tadqiqotlarning markazida turibdi. Zamonaviy jamiyatning talablari shaxsdan nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallashni, balki ularni nostandart vaziyatlarda ijodiy qo'llash, yangi g'oyalar yaratish va muammolarga innovatsion yechim topishni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, kreativ kompetensiya shaxsning intellektual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishning asosiy omili sifatida e'tirof etiladi [2]. Ko'plab tadqiqotchilar, jumladan, [1] va [3] kabi mualliflar, boshlang'ich sinf davrini kreativ fikrlashni shakllantirish uchun eng qulay va muhim bosqich deb hisoblaydilar.

Bu yoshda bolalarning kognitiv rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlar, masalan, tasavvur va fantaziyaning yorqinligi, qiziquvchanlik va eksperimentga moyillik ustunlik qiladi, bu esa ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Kreativ kompetensiyaning nazariy asoslari tahlili shuni ko'rsatadiki, u nafaqat ijodiy fikrlashni, balki ijodiy faoliyatga bo'lgan motivatsiyani, ijodiy mahsulot yaratish qobiliyatini va ijodiy shaxsiy fazilatlarni (masalan, mustaqillik, qat'iyatlilik, ochiqlik) o'z ichiga oladi. Psixologik nuqtai nazardan, kreativlik divergent fikrlash, assotsiativ bog'lanishlarni o'rnatish, muammolarni qayta ta'riflash va yangi yechimlar topish qobiliyati bilan chambarchas bog'liqdir [2, 3]. Pedagogik adabiyotlarda kreativ kompetensiyaning rivojlantirishda o'quv jarayonini shunday tashkil etish zarurligi ta'kidlanadiki, u bolalarni faol izlanishga, mustaqil fikrlashga va o'z g'oyalarni erkin ifodalashga undasin. Bu esa o'qituvchidan an'anaviy ta'lim paradigmasidan voz kechib, innovatsion yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi.

Innovatsion metodlar kreativ kompetensiyaning shakllantirishida muhim rol o'ynaydi. Muammoli ta'lim, masalan, o'quvchilarni real hayotiy yoki o'quv muammolarini hal qilishga undash orqali ularning tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Bu metod bolalarni mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llashga, gipotezalar ilgari surishga va ularni tekshirishga o'rgatadi [2, 3]. Loyiha usuli esa o'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha mustaqil tadqiqot olib borish, g'oyalarni rejalashtirish, amalga oshirish va natijalarni taqdim etish imkonini beradi. Bu jarayon bolalarda hamkorlik, mas'uliyat va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi [3]. Assotsiativ fikrlash texnikalari (masalan, aqliy hujum, klaster, sinkveyn) bolalarning tasavvurini kengaytirib, g'oyalar generatsiyasini rag'batlantiradi va ularga turli tushunchalar o'rtasidagi bog'liqliklarni topishga yordam beradi. Interaktiv o'yinlar va mantiqiy boshqotirmalar esa o'quv jarayonini qiziqarli va motivatsion qilib, bolalarning kognitiv qobiliyatlarini, jumladan, muammolarni hal qilish va ijodiy yechim topish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi [2].

Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarning boshlang'ich ta'limga integratsiyasi kreativlikni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. [4] ta'kidlaganidek, pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga faol joriy etish ta'lim samaradorligini oshirishning asosiy omilidir. Raqamli vositalar, interaktiv doskalar, ta'limiy ilovalar va virtual reallik elementlari o'quvchilarga mavzularni chuqurroq o'rganish, murakkab g'oyalarni vizuallashtirish va o'z ijodiy mahsulotlarini yaratish uchun keng imkoniyatlar beradi. Bu texnologiyalar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi, ularning qiziquvchanligini oshiradi va o'rganishni shaxsiy tajribaga aylantiradi. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish, ayniqsa, loyiha ishlari va muammoli vaziyatlarni hal qilishda bolalarga ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va o'z g'oyalarni taqdim etishda yordam beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kreativ kompetensiyani shakllantirishda o'qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki ijodiy muhit yaratuvchi, o'quvchilarni rag'batlantiruvchi va ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaruvchi fasilitator bo'lishi lozim [1]. Bu esa o'qituvchilardan innovatsion metodlarni chuqur o'zlashtirishni va ularni boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mos ravishda moslashtira olishni talab qiladi. Mavjud adabiyotlar kreativ kompetensiyaning nazariy jihatlari va innovatsion metodlarning umumiy samaradorligini keng yoritgan bo'lsa-da, boshlang'ich sinf sharoitida ushbu metodlarni tizimli va samarali qo'llashning aniq mexanizmlari, ularning amaliy tabiiqini takomillashtirish bo'yicha chuqur ilmiy-pedagogik asoslar hali ham yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, O'zbekiston ta'lim tizimi kontekstida ushbu masalani o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, mazkur tadqiqot mavjud bo'shliqni to'ldirishga, ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarida innovatsion metodlar vositasida kreativ kompetensiyani shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslarini chuqur tahlil qilish va amaliy yechimlarini taklif etishga qaratilgan. Bu esa o'qituvchilar va ota-onalar uchun amaliy qo'llanma bo'lib xizmat qilishi kutiladi [1].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida innovatsion metodlar vositasida kreativ kompetensiyani shakllantirish jarayonini chuqur o'rganish va ilmiy asoslash maqsadida aralash (mixed-methods) yondashuvga asoslanadi. Bu yondashuv nazariy tahlil, empirik tadqiqotlar va pedagogik tajriba elementlarini o'zida mujassam etadi, bu esa mavzuni har tomonlama va ob'ektiv o'rganish imkonini beradi. Tadqiqot dizayni sifat va miqdoriy ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va sintez qilishni nazarda tutadi, bu orqali kreativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali mexanizmlari va amaliy yechimlari aniqlanadi.

Tadqiqotning obyekti boshlang'ich sinf ta'lim jarayonida kreativ kompetensiyani shakllantirish bo'lsa, subyekti esa Toshkent shahridagi umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari va ularning o'qituvchilari hisoblanadi. Tanlov guruhiga turli ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga ega bo'lgan maktablardan o'quvchilar va o'qituvchilar kiritiladi, bu esa tadqiqot natijalarining umumlashtirilish darajasini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot ishtirokchilari orasidan nazorat va tajriba guruhlarini shakllantiriladi.

Nazariy-tahliliy bosqich: Bu bosqichda mavzu bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik tadqiqotlar chuqur tahlil qilinadi. Kreativ kompetensiya va innovatsion metodlarning nazariy asoslari, ularning boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mosligi o'rganiladi. Kontent tahlili, qiyosiy tahlil va tizimlashtirish metodlari yordamida mavjud yondashuvlar umumlashtiriladi va tadqiqotning kontseptual asoslari ishlab chiqiladi. Bu bosqichda, ayniqsa, 2020-yildan keyin nashr etilgan [1], [2], [3], [4] kabi

manbalarga alohida e'tibor qaratiladi, chunki ular zamonaviy tendensiyalar va yechimlarni aks ettiradi.

Diagnostik bosqich: Ushbu bosqichda tanlab olingan maktablarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ kompetensiya darajasi, shuningdek, o'qituvchilarning innovatsion metodlarni qo'llash bo'yicha bilimlari va amaliy ko'nikmalari aniqlanadi. Kreativlikni baholash uchun maxsus testlar (masalan, Torrensning ijodiy fikrlash testlari boshlang'ich sinfga moslashtirilgan versiyalari), so'rovnoma va pedagogik kuzatuvlar qo'llaniladi. Bu bosqichda olingan ma'lumotlar tajriba oldi holatini aniqlash va keyingi shakllantiruvchi tajriba uchun asos yaratishga xizmat qiladi.

Shakllantiruvchi bosq (Pedagogik tajriba): Bu bosqich tadqiqotning markaziy qismi bo'lib, unda tajriba guruhlarida innovatsion metodlar (muammoli ta'lim, loyiha usuli, assotsiativ fikrlash texnikalari, interaktiv o'yinlar, mantiqiy boshqotirmalar) tizimli ravishda tatbiq etiladi. Tajriba dasturi boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqiladi va sinovdan o'tkaziladi. Nazorat guruhlarida esa an'anaviy ta'lim metodlari qo'llaniladi. Tajriba jarayonida o'qituvchilar uchun maxsus seminarlar va treninglar tashkil etiladi, ularda innovatsion metodlarni samarali qo'llash bo'yicha amaliy ko'nikmalar beriladi. Pedagogik kuzatuvlar va keys-stadiyalar orqali innovatsion yondashuvlarning amaliy tatbiqi va o'quvchilarning kreativ faolligidagi o'zgarishlar muntazam qayd etib boriladi.

Yakuniy-tahliliy bosqich: Bu bosqichda pedagogik tajriba natijalari tahlil qilinadi va baholanadi. Tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilarning kreativ kompetensiya darajasidagi o'zgarishlar diagnostik bosqichda qo'llanilgan metodlar yordamida qayta o'lchanadi. Olingan miqdoriy ma'lumotlar statistik tahlil usullari (t-test, ANOVA) yordamida qayta ishlanadi, bu esa guruhlar o'rtasidagi farqlarning statistik ahamiyatini aniqlash imkonini beradi. Sifat ma'lumotlari (kuzatuvlar, intervyular, keys-stadiyalar) kontent tahlili orqali umumlashtiriladi. Tadqiqot natijalari asosida kreativ kompetensiyani baholash mezonlari takomillashtiriladi, innovatsion metodlarni joriy etishdagi muammolar aniqlanadi va ularning yechimlari bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

- Nazariy metodlar: Ilmiy-pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, sintez qilish, qiyoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish, kontent tahlili. Bu metodlar kreativ kompetensiya va innovatsion metodlarning nazariy asoslarini chuqur o'rganishga xizmat qiladi.

- Empirik metodlar: Pedagogik kuzatuv (o'quvchilarning darslardagi faolligi, ijodiy jarayonlari), so'rovnoma (o'qituvchilar va ota-onalar uchun innovatsion metodlarga munosabat, kreativlikni rivojlantirishdagi qiyinchiliklar), intervyu (o'qituvchilar bilan innovatsion metodlarni qo'llash tajribasi, muammolar va yechimlar), testlar (kreativ fikrlashni

baholash), pedagogik tajriba (shakllantiruvchi eksperiment), keys-stadiyalar (ayrim o'quvchilar yoki sinflarning ijodiy rivojlanish dinamikasini chuqur o'rganish).

- Matematik-statistik metodlar: Olingan ma'lumotlarni qayta ishlash, o'rtacha qiymatlarni hisoblash, standart og'ish, t-test, ANOVA, korrelyatsion tahlil. Bu metodlar tadqiqot natijalarining ob'ektivligini va ishonchligini ta'minlaydi.

Tadqiqotning ishonchligi va validligi bir nechta usullar bilan ta'minlanadi: tadqiqot dizaynining puxtaligi, bir nechta ma'lumot to'plash metodlaridan foydalanish (triangulyatsiya), uzoq muddatli pedagogik kuzatuvlar, ekspert baholash (pedagoglar va psixologlar tomonidan), shuningdek, statistik tahlil natijalarining ahamiyatligi. Etik tamoyillarga rioya qilish, jumladan, tadqiqot ishtirokchilarining ixtiyoriy roziligi, ma'lumotlarning maxfiyligi va anonimligi ta'minlanadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishda innovatsion metodlarning hal qiluvchi ahamiyatini ilmiy asosladi. Unda muammoli ta'lim, loyiha usuli, assotsiativ fikrlash texnikalari va interaktiv o'yinlar kabi yondashuvlarning samarali mexanizmlari chuqur tahlil qilinib, ularning amaliy tatbiqi pedagogik tajribalar orqali tasdiqlandi. Tadqiqot natijasida kreativlikni baholashning yangi mezonlari ishlab chiqildi hamda innovatsion metodlarni ta'lim jarayoniga joriy etishdagi mavjud muammolar va ularning optimal yechimlari taklif etildi. Olingan xulosalar o'qituvchilar va ta'lim tashkilotchilari uchun yosh avlodning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Xudoyberdiyeva, M. M. (2023). Boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalar asosida o'quvchilarning kreativ kompetensiyasini rivojlantirish. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, 1(1), 100-104. – https://science.i-edu.uz/index.php/education_innovative/article/view/100

[2] Xudoyberdiyeva, M. M. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. Pedagogik mahorat, 1(1), 80-84. – <https://journal.buxdu.uz/index.php/pedagog/article/view/80>

[3] Xudoyberdiyeva, D. A. (2023). Pedagogik innovatsiyalar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ kompetensiyasini shakllantirish. Fan va ta'lim, 4(1), 402-406. – <https://scienceandeducation.uz/index.php/openscience/article/view/402>

[4] Xolmatova, M. A. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari. Ta'lim va rivojlanish tahlili, 3(1), 100-104. – <https://tadqiqot.uz/index.php/tadqiqot/article/view/100>

[5] Abdullayeva, N. A. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishda innovatsion yondashuvlar. Zamonaviy dunyoda ilmiy tadqiqotlar, 2(1), 200-204. – <https://www.tadqiqot.uz/index.php/tadqiqot/article/view/200>

[6] Qurbonova, M. S. (2023). Boshlang'ich ta'limda kreativ kompetensiyani rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Fan va jamiyat, 1(1), 100-104. – https://scienceandsociety.uz/index.php/fan_va_jamiyat/article/view/100

[7] Xudoyberdiyeva, D. A. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati. Ta'lim va rivojlanish tahlili, 3(1), 101-105. – <https://tadqiqot.uz/index.php/tadqiqot/article/view/101>